

УДК 341.1/8:342.9

DOI 10.37749/2308-9636-2020-11(215)-5

В. П. Базов,

головний науковий співробітник

Інституту законодавства Верховної Ради України,

кандидат юридичних наук

ПИТАННЯ ТЕОРІЇ МІЖНАРОДНОГО ГУМАНІТАРНОГО ПРАВА В КОНТЕКСТІ ІНТЕГРАЦІЇ ТА ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

У статті розглядаються актуальні питання становлення та подальшого розвитку теорії міжнародного гуманітарного права. Досліджено основні концепції цієї галузі міжнародного публічного права. Вперше визначається міжнародне гуманітарне право як сукупність конвенційних і звичаєвих міжнародно-правових норм, що регламентують право збройних конфліктів та право прав людини.

Ключові слова: теорія міжнародного гуманітарного права, міжнародні відносини, держава, міжнародна організація, міжнародний суд.

Процеси глобалізації сучасних міжнародних відносин, що характеризуються посиленням впливу провідних міжнародних організацій та кризовими явищами в окремих державах, об'єктивно впливають на оновлення та подальший розвиток теорії міжнародного гуманітарного права як однієї з галузей міжнародного публічного права, що швидко розвивається. Нові концептуальні підходи щодо сучасного визначення поняття міжнародного гуманітарного права, його філософії та правової природи потребують переосмислення наукових поглядів як класиків міжнародного права, зокрема основоположника теорії природного права і сучасної науки міжнародного права Гуго Гроція, дослідника державних інтересів в умовах «справедливої війни» Томаса Гоббса та фундатора «суспільного договору», сентименталіста Жан-Жака Руссо, так і поглядів таких видатних учених як Іммануїл Кант, Фелікс Мартенс та Жан Пікте.

Професор Жан Пікте таким чином обґрунтував необхідність універсалізму та розвитку міжнародного гуманітарного права: «Сучасний світ покладає надії на інтернаціоналізм... Міжнародне

гуманітарне право покликане бути універсальним, оскільки воно застосовується до всіх людей і держав» [1]. Яскравим зразком універсалізму стало «застереження Мартенса», яке було кодифіковано в Женевській конвенції про захист жертв війни 1949 р. та Додатковий протокол I до них 1977 р. Проте вплив універсалізму на міжнародне гуманітарне право, насамперед на його кодифіковані норми, зовсім не протиставляє його національному правовому і культурному релятивізму, оскільки гуманітарні ідеї, що знайшли відображення в конвенціях із міжнародного гуманітарного права, підтримуються багатьма філософськими школами та культурними традиціями народів, що є важливим для імплементації та виконання норм міжнародного гуманітарного права. Є цілком зрозумілим, що в релігії, традиціях і звичаях цивілізованих націй і народів не можуть бути прийнятними нелюдські вчинки, зокрема вбивства, насильство, жорстоке поводження з цивільним населенням і військовополоненими в умовах збройних конфліктів, розграбування та/або руйнування житлових будинків та об'єктів культури та мистецтва, забруднення довкілля тощо.

Як повага до людської гідності є універсальним поняттям, так і універсального визначення потребує поняття міжнародного гуманітарного права. Слід констатувати, що, незважаючи на великий генезисний і ціннісний вимір у доктрині міжнародного гуманітарного права, до цього часу не вироблено єдиного підходу щодо поняття, джерел, змісту та предмета правового регулювання цього унікального явища міжнародного життя. Є цілком зрозумілим, що визначення поняття сучасного міжнародного гуманітарного права лише через таке поняття як право війни (*jus in bello*), яке тривалий час до відокремлення було частиною *jus ad bellum*, та знайшло відображення ще в наукових дослідженнях Гуго Гроція та Іммануїла Канта, не буде відповідати реаліям сьогодення. Як відомо, під поняттям права війни (*jus in bello*) — поняттям майже таким само давнім, як і саме міжнародне право, професор Ф. Мартенс розумів «в об'єктивному значенні — сукупність юридичних норм, законів і звичаїв, що визначають дії держав та їх збройних сил під час війни», та «у суб'єктивному значенні — здатність воюючих держав для розв'язання війни і користування правами, визнаними за воюючою стороною» [2, с. 513].

Зокрема, як з точки зору юридичних, так і термінологічних причин термін «війна» є більш вузьким, ніж термін «збройний конфлікт», що доводиться положеннями ст. 2, загальної для всіх Женевських конвенцій про захист жертв війни 1949 р., де зазначається, що ці конвенції «застосовуються не лише у випадку оголошеної війни, а й у випадку будь-якого іншого збройного конфлікту, що виникає між двома чи декількома Високими Договірними Сторонами, навіть у тому випадку, якщо одна з них не визнає стану війни» [3]. Слід звернути увагу на те, що ні тривалість конфлікту, ні ступінь руйнувань цивільних та інших об'єктів не мають у цьому випадку для кваліфікації такого конфлікту. Як впливає із позиції МКЧХ, яку він зайняв на користь південноафриканського воєка, якого було взято у полон на пів-

дні Анголи, та ангольського льотчика, якого було взято в полон південноафриканськими військами у Намібії, для цього достатньо одного пораненого, одного полоненого чи однієї особи, яка потрапила в корабельну аварію [4, р. 17]. Повага до людської особистості не вимірюється кількістю жертв.

Крім того, якщо раніше міжнародне гуманітарне право розвивалося в умовах, коли застосування сили було законною формою міждержавних відносин та державам дозволялося воювати (тобто у держав було право на ведення війни — *jus ad bellum*), у сучасних умовах застосування сили у міждержавних відносинах заборонено імперативною нормою міжнародного права, що знайшла відображення в ст. 2 (4) Статуту ООН, унаслідок чого *jus ad bellum* фактично стало *jus contra bellum*. Винятки із цієї заборони є допустимими в разі індивідуальної чи колективної самооборони держав відповідно до ст. 51 Статуту ООН, заходів Ради Безпеки ООН щодо примушення до миру відповідно до глави VII Статуту ООН, а також у випадку реалізації права народів на самовизначення, що знайшло відображення в ст. 1 обох Пактів ООН з прав людини, резолюції 2105 (XX) Генеральної асамблеї ООН від 20 грудня 1965 р., Додатковому протоколі I 1977 р. до Женевських конвенцій про захист жертв війни 1949 р.

Оскільки відсутнє конвенційне визначення поняття «збройного конфлікту», Міжнародний кримінальний трибунал по колишній Югославії здійснив судове тлумачення цього поняття та зазначив, що «збройний конфлікт має місце кожного разу, коли держава застосовує силу або коли відбувається тривалий збройний конфлікт між урядовими силами й організованими збройними групами або між такими групами всередині однієї держави» [5]. Аналіз цього визначення дозволяє стверджувати про наявність певних умовностей, врахування яких залежить від виду збройного конфлікту — міжнародного чи неміжнародного. Аналіз умов застосування норм міжнародного гуманітарного права залежно від виду

збройного конфлікту, а саме всього комплексу норм цієї галузі міжнародного права, або Протоколу II 1977 р. до Женевських конвенцій про захист жертв війни 1949 р., або ст. 3, загальної для всіх Женевських конвенцій про захист жертв війни 1949 р., вказує на певну тенденцію зниження порогу для такого застосування. Слід звернути увагу на те, що в Статуті Міжнародного кримінального суду, на відміну від вимог застосування міжнародного гуманітарного права під час міжнародних (Протокол I) чи неміжнародних збройних конфліктів (Протокол II) визначено лише такі умови такого застосування як: а) конфлікт повинен бути тривалим; б) озброєні групи повинні бути організованими (ст. 8 (2) (f)).

З урахуванням наведеного в доктрині існують різні погляди щодо визначення поняття «міжнародне гуманітарне право». Зокрема, одні дослідники (швейцарець Ж. Пікте, француз Г. Курсьє та інші) досліджують міжнародне гуманітарне право в широкому його розумінні. Так, Жан Пікте під міжнародним гуманітарним правом розумів сукупність діючих звичаєвих та конвенційних норм, які забезпечують повагу людської особистості та її розвиток. На його думку, воно охоплює дві підгалузі — «право війни» і «право людини». Він також вважав, що ці підгалузі, хоча і будучи тісно між собою пов'язаними, все ж таки є самостійними і незалежними одна від одної. Відмінність між поняттями «право війни» та «право людини» Жан Пікте виводив із джерел, які лежать в основі становлення цих понять. Він вважав, що якщо серед першоджерел поняття «право людини» знаходиться Загальна декларація прав людини 1948 р., то основні норми права війни почали формуватися з першої Женевської конвенції 1864 р. Різницю між цими поняттями він провів за такою ознакою як «інструмент забезпечення норми»: якщо норми «права війни» універсальні і є обов'язковими для всіх держав, то при реалізації норм «прав людини» система контролю за їх виконанням і санкцій за їх порушення є елементом другого порядку. Жан Пікте

стверджував, що «право війни» і «право людини» — це дві самостійні правові системи в рамках міжнародного гуманітарного права, котрі діють в різні періоди: «право війни» — під час збройних конфліктів, «права людини» — в мирний час» [6, с. 69]. Друга група дослідників (А. Робертсон, Х. Фрик та інші) визначає міжнародне гуманітарне право досить вузько, або вважаючи його частиною «права прав людини», або ототожнюючи його з «правом Гааги» чи з «правом Женеви». Так, англійський юрист-міжнародник А. Робертсон вважає, що міжнародне гуманітарне право є лише галуззю «права прав людини», а самі права людини складають основу міжнародного гуманітарного права [7, с. 174]. Німецький дослідник Х. Фрик розуміє під міжнародним гуманітарним правом сукупність юридичних норм, спрямованих на забезпечення мінімуму правового захисту пораненим, хворим, військовополоненим та цивільним особам, які вибули зі строю чи які не беруть участі у воєнних діях [8, с. 179]. Третя група юристів-міжнародників (А. Рандельцхофер, М. Вьоте та інші) вважає, що міжнародне гуманітарне право складається з двох частин — «право Гааги» та «право Женеви» — і діє воно тільки в період збройних конфліктів. Так, Рандельцхофер вважає, що у власному розумінні міжнародне гуманітарне право — це сукупність норм, закріплених у Гаазьких (1907 р.), Женевських (1949 р.) конвенціях та Гаазькій конвенції 1954 р., тобто поділу на «право Гааги» і «право Женеви» не існує [9, 23—27]. До цієї групи, на наш погляд, належить і І. І. Лукашук, який визначав міжнародне гуманітарне право як царину міжнародного права, яка покликана обмежити страждання людей під час війни шляхом визначення неприпустимих методів і засобів ведення військових дій та захисту жертв війни [10, с. 316].

Вважаємо, що кожне із зазначених визначень міжнародного гуманітарного права заслуговує на увагу, оскільки визначає окремі елементи такого складного міжнародно-правового поняття як між-

народне гуманітарне право. Проте з жодним із зазначених визначень не можна погодитися повною мірою. Зокрема, права людини, на відміну від того, як вказує перша група, у першу чергу мають захищатися і діяти під час збройних конфліктів, насамперед універсальні норми у сфері права прав людини. Саме на захист цивільного населення, як представників супротивної сторони, так і власного населення, спрямована більшість міжнародно-правових норм у сфері міжнародного гуманітарного права. У свою чергу, відповідно до правової позиції представників другої групи, досить вузько, на наш погляд, розглядається поняття міжнародного гуманітарного права. Не можна погодитися і з позицією вчених третьої групи, які заперечують дію норм міжнародного гуманітарного права у мирний час, зокрема норм щодо імплементації його норм, встановлення відповідальності за серйозні порушення його норм, дії норм щодо зобов'язань перед третіми країнами, на території яких відбувається збройний конфлікт тощо.

На наш погляд, найбільший інтерес представляє правова позиція щодо визначення поняття міжнародного гуманітарного права, яке було визначено видатним ученим-міжнародником Жаном Пікте. Не можна погодитися з окремими дослідниками, зокрема з професором І. Арцибасовим, який, критикуючи позицію Жана Пікте, стверджував, що будь-яка спроба розширеного тлумачення поняття «міжнародне гуманітарне право» може породити складні методологічні проблеми, призведе до «втручання» в інші галузі міжнародного права і навіть (якоюсь мірою) в сферу внутрішньодержавного права. Якщо погодитися з таким розширеним тлумаченням та в поняття міжнародного гуманітарного права включити (як самостійну підгалузь) «права людини» і якщо передбачити, що міжнародне гуманітарне право регулює відповідні відносини і в мирний час, то висновок може бути тільки один: міжнародне гуманітарне право не має своєї специфіки, тобто воно не може бути самостійною галуззю міжнародного права

[11, с. 9]. Він стверджував, що самостійною галуззю права є право міжнародних збройних конфліктів. Практично аналогічної позиції дотримується і професор Бельгійського університету Ерік Давід, який, як відомо, віддає перевагу праву збройних конфліктів [12, с. 61—71].

При визначенні поняття міжнародного гуманітарного права важливим є визначення правової природи і характеру його норм. У зв'язку з цим, слід зазначити, що норми міжнародного гуманітарного права значною мірою є нормами імперативними (*jus cogens*) і відповідно до вимог ст. 53 Віденської конвенції «Про право міжнародних договорів» 1969 р. «приймається і визнається міжнародним співтовариством держав у цілому як норма, відхилення від якої недопустиме і яку може бути змінено тільки наступною нормою загального міжнародного права, що носила б такий самий характер». Більшість положень міжнародного гуманітарного права набувають чинності негайно. Вони сформульовані точно і всебічно, і тому для їх виконання представниками влади й окремими особами не вимагається додаткових заходів на національному рівні. Однак має місце і низка винятків, оскільки деякі положення міжнародного гуманітарного права потребують відповідних законодавчих заходів для свого виконання. Якщо подібні заходи ще не були вчинені, державам необхідно дбати про їх вчинення або перед тим, як прийняти рішення про ратифікацію відповідних договорів, або якомога швидше після такої ратифікації. У першу чергу це стосується зобов'язань щодо притягнення винних до кримінальної відповідальності за серйозні порушення норм міжнародного гуманітарного права, що вимагають встановлення універсальної юрисдикції та конкретних кримінальних санкцій у разі їх вчинення. Серйозні порушення міжнародного гуманітарного права у багатьох міжнародних документах (таких як Женевські конвенції про захист жертв війни 1949 р. та Додатковий протокол I до них 1977 р., Римський статут Міжнародного кримінального суду тощо) віднесені

до найсерйозніших злочинів, які викликають стурбованість усього міжнародного співтовариства. І тому досить важливим є визначення поняття цих злочинів та їх місця серед інших міжнародних злочинів. До серйозних порушень норм міжнародного гуманітарного права відносяться лише «найсерйозніші порушення». Так, у ст. 49 Першої конвенції, ст. 50 Другої конвенції, ст. 129 Третьої конвенції, ст. 146 Четвертої конвенції міститься норма, загальна для цих міжнародних договорів, яка передбачає, що кожна Висока Договірна Сторона зобов'язується розшукувати осіб, обвинувачуваних у тому, що вони вчинили чи наказали вчинити те чи інше зі згаданих серйозних порушень, і, яким би не було їх громадянство, віддавати їх своєму суду. Вона зможе також, якщо вона цього побажає, передати їх, відповідно до положень свого законодавства, для суду іншої зацікавленій Високій Договірній Стороні в тому випадку, якщо ця Договірна Сторона має докази, які дають підстави для обвинувачення цих осіб. Подібні норми містяться і в інших міжнародних договорах, наприклад, у ст. 28 Гаазької конвенції про захист культурних цінностей у випадку збройного конфлікту від 14 травня 1954 р., у ст. 14 Протоколу II до Конвенції про заборону чи обмеження застосування конкретних видів звичайної зброї, які можуть вважатися такими, що спричиняють надмірні пошкодження чи мають невибіркову дію 1980 р. Зобов'язання щодо здійснення необхідних заходів для припинення порушень Конвенцій є складовою частиною більш загального зобов'язання, яке міститься в ст. 1, загальній для усіх Женевських конвенцій про захист жертв війни 1949 р., що вимагає від держав «дотримуватись» і «змушувати дотримуватись» положень цих договорів. Відповідно до вказаних міжнародно-правових норм держави зобов'язані ввести в дію кримінальне законодавство, призначене для покарання осіб, винних у здійсненні серйозних порушень міжнародного гуманітарного права. Вони зобов'язані також розшукувати осіб, які

вчинили серйозні порушення, незалежно від їхнього громадянства і місця вчинення злочину. Цей принцип, іменованій універсальною юрисдикцією, є ключовим для забезпечення ефективності припинення серйозних порушень. Разом із тим, варто враховувати, що, незважаючи на необхідність видачі осіб, обвинувачуваних у вчиненні серйозних порушень міжнародного гуманітарного права, відповідно до принципу «aut dedere aut judicare», його не слід розглядати як альтернативне рішення, прийнятне для застосування у всіх випадках. Видача, зокрема, своїх громадян міжнародному суду є винятковою подією, оскільки не завжди може бути заявлене прохання про видачу і не завжди у держави є достатні докази, що дають підстави для обвинувачення цих осіб.

Що стосується України, яка є учасницею практично всіх гуманітарних конвенцій, то згідно з вимогами ч. 2 ст. 25 Конституції України громадянин України не може бути вигнаний за межі України або виданий іншій державі [13]. У пункті 2.3.1 мотивувальної частини Висновку Конституційного Суду України № 3-в/2001 від 11 липня 2001 р. у справі за конституційним поданням Президента України про надання висновку щодо відповідності Конституції України Римського статуту Міжнародного кримінального суду (справа про Римський Статут) зазначається, що терміни «передача» і «видача» в загальноживаному розумінні часто розглядаються як синоніми, але в міжнародно-правових документах та спеціальній літературі в них вкладається різний зміст, що робить їх юридичну природу неідентичною [14]. Міжнародно-правові документи та спеціальна література при цьому виходять із того, що доставляння особи до іншої рівносуверенної держави принципово відрізняється від доставляння особи до міжнародного суду, створеного відповідно до міжнародного права за участю та згодою заінтересованих держав або за відповідним рішенням Ради Безпеки ООН чи іншої відповідної міжнародної організації. Якщо перше за міжнарод-

но-правовою термінологією позначається терміном «видача», або «екстрадиція» (від лат. ex — з, поза і traditio — передавання), то друге — терміном «передача».

Оскільки норми міжнародного гуманітарного права існують у двох формах — у формі звичаєвих і конвенційних (договірних) норм, незважаючи на те, що наразі міжнародне гуманітарне право відноситься до однієї з найбільш кодифікованих галузей міжнародного права, міжнародний звичай продовжує залишатися джерелом його норм. Зокрема, відповідно до загальних статей 63, 62, 142, 158 чотирьох Женевських конвенцій про захист жертв війни 1949 р., денонсація жодним чином не буде впливати на зобов'язання воюючих сторін, які сторони будуть зобов'язані продовжувати виконувати з огляду на принципи міжнародного права, оскільки вони впливають зі звичаїв, що встановилися серед цивілізованих народів, законів людяності та великої суспільної совісті. Як приклад загальновизнаних звичаїв можна навести приписи ст. 3 загальної для всіх Женевських конвенцій про захист жертв війни 1949 р., яка передбачає мінімальний рівень захисту особистості у випадку неміжнародного збройного конфлікту і з цією метою накладає заборону на вчинення низки діянь (посягання на життя та фізичну недоторканість, зокрема, будь-які види вбивств, каліцтва, жорстоке поводження, катування тощо). Як справедливо зазначає Г. Абі-Сааб, який поділяє мінародне публічне право на традиційне право, що регулює міждержавні відносини, і нове, яке включає в себе конституційне і адміністративне право міжнародного співтовариства, ефективність застосування міжнародного гуманітарного права повинно розглядатися в контексті цих складових [15, С. 265—280].

Важливо звернути увагу на те, що не лише права жертв збройних конфліктів, а, насамперед, основоположні права людини повинні застосовуватися в умовах збройних конфліктів. Зокрема, ще у Резолюції 237 1967 р. Ради Безпеки ООН було зазначено, що основні та невід'ємні

права людини повинні дотримуватися і в умовах війни. Крім цього, аналіз рішень Ради Безпеки ООН у сфері дотримання миру і міжнародної безпеки дозволяє стверджувати про розширення сфери застосування норм міжнародного гуманітарного права, що стосуються захисту основоположних прав людини в мирний час. Це дозволяє віднести до джерельної бази міжнародного гуманітарного права міжнародно-правові норми у сфері права прав людини. Слід зазначити, що посилення ролі ООН у сфері міжнародного гуманітарного права, більш чітка інституціоналізація такої діяльності, фактична монополія на вирішення питань щодо застосування санкцій та/або збройної сили до держави-порушника може призвести до того, що міжнародне гуманітарне право знову повернеться до статусу *temperamenta belli*, оскільки основним його призначенням є захист прав особи, яка опинилася в небезпеці, та міжнародна законність.

Отже, в умовах існуючих тенденцій зближення права збройних конфліктів, права прав людини і права міжнародної безпеки слід констатувати, що як норми, що «право Женеві» та «право Гааги», тобто власне права збройних конфліктів, так і норми права прав людини («право Нью-Йорка»), насамперед його універсальні норми, та окремі норми права міжнародної безпеки є складовою універсального поняття міжнародного гуманітарного права.

Таким чином, з урахуванням нормативного визначення, «право збройних конфліктів» і «право прав людини» — це дві самостійні правові системи в рамках міжнародного гуманітарного права, котрі діють переважно в різні періоди: під час збройних конфліктів чи в мирний час, відповідно. Ці правові системи, хоча і будучи тісно між собою пов'язаними в рамках міжнародного гуманітарного права, все ж таки є самостійними і відносно незалежними одна від одної, оскільки мають особливості в джерелах та механізмах реалізації та контролю за дотриманням їх норм та принципів.

Активна діяльність Ради Безпеки ООН у сфері міжнародного гуманітарного права, до якої приєднуються провідні регіональні міжнародні організації, зокрема Рада Європи та Європейський Союз, призводить до виникнення та формування нових у рамках міжнародного гуманітарного права своєрідних підгалу-

зей та правових інститутів, що регулюють питання міжнародного гуманітарного права на регіональному рівні, у сфері протидії міжнародній злочинності, екології, природокористування, охорони культурних цінностей тощо.

Список використаної літератури

1. Pictet Jean. Humanitarian Ideas Shared by Different Schools of Thought and Cultural Traditions, in *International Dimensions of Humanitarian Law*, Geneva, Dordrecht, Henry Dunant Institute, Martinus Nijhoff Publishers, 1988. Pp. 3—4.
2. Мартенс Ф. Современное международное право цивилизованных народов [в 2 т.] / Ф. Мартенс. Спб., 1883—1883. Т. 2. 258 с.
3. Женевські конвенції про захист жертв війни від 12 серпня 1949 р. // *Международное гуманитарное право в документах*. М.: Изд-во Московского независимого института международного права, 1996.
4. CICR, Rapport d'activite, 1988. P. 17.
5. TRIY, App., 2 octobre 1995, Tadic, & 70.
6. Пикте Ж. Развитие и принципы международного гуманитарного права. М.: МКК, 1994. 245 с.
7. Robertson A. H. Human Rights in the World: An introduction to the study of the international protection of human rights / A. H. Robertson. 3rd ed. Manchester; New York: Univ. Press, 1989. 314 p.
8. Frich H. Ein neues Kapitel im humanitären Völkerrecht? // Vereinte Nationen. Bonn, 1976. Jg. 24. Nr. 6. 179—181 s.
9. Randelzhofer A. Entwicklungstendenzen im humanitären Völkerrecht für bewaffnete Konflikte / A. Randelzhofer // *Die Friedenswarte* (1975), volume 58. Pp. 23—54.
10. Лукашук И. И. Международное право. Особенная часть: [учебник для студентов юридических факультетов и вузов]. [3—е изд, перераб. и доп.] / И. И. Лукашук. М.: Волтерс Клувер, 2005. 517 с.
11. Арцибасов И. Н., Егоров С. А. Вооруженный конфликт: право, политика, дипломатия. М.: Международные отношения, 1989. 245 с.
12. Эрик Давид. Принципы права вооруженных конфликтов: Курс лекций юридического ф-та Открытого Брюссельского ун-та. М.: МККК, 2000. 720 с.
13. Конституція України від 28 червня 1996 р. // *Офіційний Вісник України*. 1996. № 30. Ст. 141.
14. Висновок Конституційного Суду України від 11 липня 2001 р. № 3-в/2001 // *Офіційний вісник України*. 2001. № 28. Ст. 1267.
15. ABI-CAAB Georges. The Specificities of Humanitarian Law, Geneva / The Hague, ICRC / Martinus Nijhoff Publishers, 1984.

References

1. Pictet Jean. Humanitarian Ideas Shared by Different Schools of Thought and Cultural Traditions, in *International Dimensions of Humanitarian Law*, Geneva, Dordrecht, Henry Dunant Institute, Martinus Nijhoff Publishers, 1988. Pp. 3—4.
2. Martens F. Modern international law of civilized peoples [in 2 vols.] / F. Martens. St. Petersburg, 1883—1883. T. 2. 258 p.
3. Geneva Convention for the Protection of Victims of War of August 12, 1949 // *International Humanitarian Law in documents*. М.: Publishing House of the Moscow Independent Institute of International Law, 1996.
4. CICR, Rapport d'activite, 1988. P. 17.
5. TRIY, App., October 2, 1995, Tadic, & 70.
6. Pictet J. Development and principles of international humanitarian law. М.: МКК, 1994. 245 p.

7. Robertson A. H. Human Rights in the World: An introduction to the study of the international protection of human rights / 3rd ed. Manchester; New York: Univ. Press, 1989. 314 p.
8. Frich H. A new capital in the humanitarian Kriesvolkerrecht? // United Nations. Bonn, 1976. Jg. 24. Nr. 6. Pp. 179—181.
9. Randelzhofer A. Entwicklungstendenzen im humanitären Völkerrecht für bewaffnete Konflikte / A. Randelzhofer // Die Friedenswarte (1975), volume 58. Pp. 23—54.
10. Lukashuk II International law. Special part: [textbook for law students and universities]. [3rd ed., Reworked. and add.] / I. I. Lukashuk. M.: Walters Kluver, 2005. 517 p.
11. Artsibasov I. N., Egorov S. A. Armed conflict: law, politics, diplomacy. M.: International Relations, 1989. 245 p.
12. Eric David. Principles of the law of armed conflicts: Course of lectures of the law faculty of the Open Brussels university. M.: MKKK, 2000. 720 p.
13. The Constitution of Ukraine of June 28, 1996 // Official Gazette of Ukraine. 1996. № 30. Art. 141.
14. Opinion of the Constitutional Court of Ukraine of July 11, 2001 № 3-v/2001 // Official Gazette of Ukraine. 2001. № 28. Art. 1267.
15. ABI-CAAB Georges. The Specificities of Humanitarian Law, Geneva / The Hague, ICRC / Martinus Nijhoff Publishers, 1984.

Базов В. П. Вопросы теории международного гуманитарного права в контексте интеграции и глобализации.

В статье рассматриваются актуальные вопросы становления и дальнейшего развития теории международного гуманитарного права. Исследованы основные концепции данной отрасли международного публичного права. Впервые определяется международное гуманитарное право как совокупность конвенционных и обычных международно-правовых норм, которые регламентируют право вооруженных конфликтов и право прав человека.

Ключевые слова: теория международного гуманитарного права, международные отношения, государство, международная организация, международный суд.

Bazov V. P. Issues of the theory of international humanitarian law in the context of integration and globalization.

The article discusses topical issues of the formation and further development of the theory of international humanitarian law. Explored the basic concepts of this area of humanitarian public law. For the first time, international humanitarian law is defined as a set of conventional and customary international legal norms that govern the law of armed conflict and human rights law.

The processes of globalization of modern international relations, characterized by increasing influence of leading international organizations and crises in individual states, objectively affect the renewal and further development of the theory of international humanitarian law as one of the rapidly developing branches of public international law. New conceptual approaches to the modern definition of international humanitarian law, its philosophy and legal nature require a rethinking of scientific views as classics of international law, including the founder of the theory of natural law and modern science of international law Hugo Grotius, researcher of state interests in «just war» Thomas Hobbes and the founder of the «social contract», the sentimentalist Jean-Jacques Rousseau, and the views of such prominent scholars as Immanuel Kant, Fedor Martens and Jean Pictet.

Given the normative definition, «the law of armed conflict» and «the law of human rights» are two independent legal systems within the framework of international humanitarian law, which operate mainly in different periods: during armed conflicts or in peacetime, respectively. These legal systems, although closely interlinked within the framework of international humanitarian law, are still independent and relatively independent of each other, as they have features in the sources and mechanisms of implementation and control over compliance with their norms and principles.

Key words: theory of international humanitarian law, international relations, state, international organization, international court.